

Principibus Ecclesia tolerabat) fuisse ut dirimens per ecclesiasticam legem declaratum, ut habemus ex epist. s. Basilii ad Diodorum et ex conc. Neocaesariensi c. 2. »

Ex his porro ita ratiocinamur: Ecclesiae Patres prohibuerunt ac nullum esse decreverunt matrimonium huiusmodi tum quoque cum per leges civiles licebat, censueruntque sibi potestatem inesse illud prohibendi et irritandi: ergo arbitrio suo Ecclesia hoc impedimentum constituit censuitque sibi competere hanc auctoritatem. Porro canones Concilii Neocaesariensis ab universa Ecclesia antiquitus recepti sunt. Vides nos non asserere quod universa Ecclesia ea aetate hoc impedimentum induxerit, fueritque ubique observatum; id nostra nunc nihil refert: nobis satis est quod Ecclesiae Patres censuerint ad auctoritatem Ecclesiasticam spectare huiusmodi ius eoque iure usa sit auctoritas Ecclesiastica: quae duo ex Synodo Neocaesariensi ac Basilii testificatione constant. Cum autem Synodus haec esset particularis, nihil mirum si mos ille, de quo Basilius loquitur, non obtinuerit tunc penes omnes.

IX. c) Concilium Epaonense in regno Burgundiae an 517. cn. 30. plures incestas coniunctiones vetat, nihilque eis veniae reservat, nisi cum adulterium separatione sanaverint. Inter has recensentur si quis relictam fratris, si quis germanam uxoris suae, si quis novercam accipiant; si quis relictæ avunculi misceatur, quae spectant ad affinitatem. Tum quoque quod ad consanguinitatem attinet: *si quis consobrinae sobrinaeve se societ*; quibus immediate subduntur a Concilio haec verba: « *quod ut a praesenti tempore prohibemus, ita ea (matrimonia huiusmodi) quae sunt antea instituta non solvimus.* » Et concludunt: « Sane quibus coniunctio illicita interdicitur, habebunt ineundi melioris coniugii libertatem », quibus significant se ita prohibere eas nuptias ut irritent, nullum scilicet vinculum existat inter sic contrahentes.

Ait Launoïus cum aliis Patres innixos esse legi Theodosii senioris, qui « *patrueles fratres et consobrinos vetuit inter se coniugii convenire nomine* » ut testatur Ambrosius epist. LX ad Paternum, n. 8. Obiicitur ipsis eam legem fuisse ab Arcadio abrogatam, leg. *Celebrandis*, quae exstat in Cod. Iustiniani L. v. Tit 4. c. 17. de qua vide quae disputat Gothofredus ad Cod. Theodos. L. III. Tit. 12. lege *Manente*, ubi demonstrat nullam esse rationem cur de ea lege *Celebrandis* dubitetur: cf. praeterea quae dicimus in Append. At in quibus, utraque in hypothesi sive abrogata fuerit sive secus, patet auctoritas Principis secularis in contractum matrimonialem. Nam si post imperium Theodosii senioris valuerunt matrimonia inter patrueles aut consobrinas, id factum esse dicendum est auctoritate Arcadii ac Iustiniani,

qui eam legem abrogarunt. Si vero matrimonia haec prohibita erant, id ex lege Theodosii senioris adhuc vigentis repetendum. Quibus sic arguentibus scite reponit Cardin. Gerdil oper. cit. hoc dilemma. Aut lex Theodosii fuit revocata, aut non. Si non fuit revocata usque ad Iustinianum saltem, ipsis adversariis fatentibus, vigeat. Si ergo haec lex valebat in Galliis, matrimonia contra eam legem contracta habita fuissent nulla. Et tamen ibi talia matrimonia contrahebantur et Patres Epaonenses prohibentes ea matrimonia in futurum, rata habuerunt prius contracta. Igitur non habuerunt ii Patres rationem ullam legis secularis. Si autem fuit revocata lex, licebant ergo vi civilis auctoritatis ea matrimonia: at nihilominus Patres Epaonenses ea prohibent et irritant in futurum; nullam ergo rursus potestatis secularis rationem habuerunt. An erat aliqua lex Gotorum aut Burgundiorum, quam sequerentur Patres? At alterutrum de duobus: vel lex eius nationis huiusmodi connubia prohibebat, vel permittebat. Si permittebat, Patres eadem irritantes, non sequuntur legem. Si prohibebat, Patres rata habentes hactenus inita, contradicunt legi. Scilicet eminent in hoc facto auctoritas Ecclesiae, quae iure suo circa matrimonialem contractum leges fert. Idem paulo post statuit Synodus Antissiodorensis an. 578. cn. 31. et postea an. 721. Gregorius II in Concilio Romano et Zacharias an. 743. in Conc. Rom. (cf. Append.) nullam legum imperialium facta mentione, sed legis mosaicae tantum. Sed audi eundem Zachariam in epist. ad Pipinum et episcopos ac proceres Galliarum c. 22. « De his, qui duobus fratribus nupserint, vel duas sorores acceperint, in Conc. Neocaesariensi c. 2. continetur etc. Nos autem gratia divina suffragante, iuxta praedecessorum Pontificum decreta multo amplius confirmantes, dicimus ut dum usque sese generatio cognoverit, iuxta ritum et normam christianitatis et religionis romanorum non copulentur coniugia ». Vides heic vim exerere solam auctoritatem romanae sedis et solum praedecessorum suorum Zachariam facere mentionem. Ceterum illud percontari libet a Launoio. Quoniam ea lex Theodosii abrogata fuit ab Arcadio, vel certe a Iustiniano, qui legem *Celebrandis* inseruit codici suo, hoc impedimentum dirimens perrexit ne valere in Ecclesia, an desiit ut liceret fidelibus tales contrahere nuptias. Si perrexit; ergo non vi imperialis legis obligabantur eo impedimento christianorum matrimonia: si desiit, quoniam deinceps certe rursus valuit sicut nunc valet, nec alia lex imperialis occurrit, sed solum ecclesiastica, cuiusmodi ex. gr. sunt canones Gregorii II et Zachariae iam citati, consequens est tandem Ecclesiam arbitrio suo impedimenta statuisse.

X. d) Synodus Matisconensis II. an. 505. cn. 16. declaravit

irrita matrimonia contracta a viduis clericorum. « Illud quoque rectum nobis visum est disponere; ut quae uxor subdiaconi vel exorcistae vel acolyti fuerat, mortuo illo, secundo se non audeat sociare matrimonio. Quod si fecerit, separetur et in coenubiis puellarum Deo tradatur, ut ibidem usque ad exitum vitae suae permaneat. » Idem paulo ante, anno scilicet 578 vetuerat Synodus Antissiodorensis. *cn. 22.* quoad relictam presbyteri, diaconi, subdiaconi. (Cf. Natalem Alex II. E. sec. VI.) Porro Zacharias R. P. an. 743 in Concilio Romano idem statuit *cn. 5.* « Ut presbyteram, diaconam, nonnam aut monacham, vel etiam spiritualem commatrem nullus sibi praesumat nefando coniugio copulare. Nam qui huiusmodi opus perpetraverit, sciat se anathematis vinculo esse obligatum. » Iam vero nuptiae nefandae sunt nuptiae nullae. Idem paulo ante statuerat in Conc. Rom. *cn. 1. 4.* Gregorius II. Nec Galliarum Episcopis nec Romano Pontifici lex ulla civilis praevit, quae id constituerit; neque video quomodo iure id constituere possit auctoritas, quae bonum civile tantum quaerit, ut nullae sint nuptiae earum, quae relictae sunt a presbyteris vel diaconis, in vitae post horum mortem. Haec lex etiamnum, saltem probabilissime, viget. Cf. Ballerini de Statibus particularibus n. 44 in nota.

XI. e) Quod spectat ad impedimentum raptus, constat quidem vetitum fuisse imperiali lege matrimonium inter raptorem et raptam (l. unic. C. De Raptu): at pariter constat eam legem auctoritate Ecclesiae fuisse temperatam, permittentis coniugium sive si praecesserit desponsatio (Gregorius II. Conc. Rom. *cn. 41.*) sive si post raptum rapta puella consenserit (Innocentius, III. *cp. finali De Raptoribus*).

XII. f) Quoad impedimentum disparitatis cultus, censent Theologi cum Bellarmino (De Matrim. L. I. c. 23.) ipsum nulla lege statutum fuisse, sed universali consuetudine, quae post sec. XI vim et auctoritatem legis obtinuerit. Hanc vero consuetudinem esse ecclesiasticam et ex Ecclesiae consensu vim habuisse quis neget? At Launoius huic impedimento civilem reperit originem. Nam Imp. Valentinianus et Valens an. 365 legem tulerunt, quae exstat in Cod. Theod. L. III. tit. 14. l. 1., qua praecipitur ut « nulli provincialium, cuiuscumque ordinis aut loci fuerit, cum barbara sit uxore coniugium, nec ulli gentilium provincialis femina copuletur. » Item Imp. Valentinianus, Theodosius, Arcadius an. 388 legem tulerunt « ne quis christianam mulierem in matrimonium Iudaeus accipiat, neque Iudaeam Christianus coniugio sortiatur. Quod si fecerit, adulterium volunt reputari. »

Verum 1° quoad priorem legem advertit ibid. Gothofredus gen-

tiles et barbaros heic promiscue sumi et non ita appellari respectu fidei, sed respectu Romanorum, eosque esse, qui ex variis gentibus felicitatem romanorum sequentes se contulerant ad imperium romanum, cuiusmodi erant Alemanni, Sarmatae, Gothi, qui militabant in exercitu romano: ab his porro timendum erat ne affinitatibus contractis cum romanis iisque subnixi iidem adversus Rom. Imperii securitatem aliquid molirentur.

Quod spectat ad alteram legem quae nuptias prohibet ob disparitatem cultus, iam Christiani noverant se puellas christianas nisi christianis dare non posse, ut ait Augustinus *epist. 255. ad Rusticum.* Hanc legem suspicatur Gothofredus tulisse Theodosium ex sua sione Acholii *episc. Thessalonicensis*; data est enim Thessalonicae.

Ceterum si dicas has imperiales leges fuisse vi sua irritantes coniugia, dicendum erit Ecclesiam non habuisse rationem harum legum; nam solum post millesimum haec vis irritans obtinuit communiter in Ecclesia.

XIII. g) Impedimentum criminis reperimus sancitum in Synodo Triburiensi an. 895 in Germania *can. 51.* quo statuitur ut « si quis cum uxore alterius, vivente eo, fornicatus fuerit, moriente, synodali iudicio, aditus ei claudatur illicitus, nec ulterius ei coniungatur matrimonio, quam prius polluit adulterio. » Ait Launoius id statuisse Patres Triburienses auctoritate Arnulphi Imperatoris. Unde vero id colligit Launoius? Quia nempe ab initio Synodi Patres sciscitati sunt ab Imperatore, quo studio vel quali benignitate Ecclesiam Christi defendere dignaretur. Scilicet exposcere a Principe officium debitum defensionis est ab eodem accipere auctoritatem! At instat Launoius, iam ante Triburienses Patres significasse Nicolaum I hoc impedimentum a lege civili pendere. Nam *epist. 48* loquens de Waldrada pellice Lotharii Regis, ait quod mortua quoque Theutberga legitima ipsius coniuge, nullis legibus, nullis sine sui discrimine regulis Waldradam moecham in uxorem unquam permittetur assumere Lotharius. En ad *leges* non ad canones provocat Nicolaus. Quam ineptus interpret! non vidit scilicet quod si id a legibus secularibus pendebat, integrum fuisset Lothario eas parvipendere vel abrogare utpote Regi, cui iuxta ipsum Launoium potestas competebat in matrimonia.

Itaque iam seculo IX. vigeat hoc impedimentum in Ecclesia, nullamque veterum Imper. legem invenire potuit Launoius, quae id firmaret. Arbitrio ergo suo illud Ecclesia statuit.

XIV. h) Gregorius M. *epist. ad Augustinum (epist. L. XI. ep. LXIV resp. 6.* indulget Anglis ut in tertia vel quarta generatione copulentur, interdicta secunda. Sic enim loquitur. « Quaedam terrena lex (lex illa scilicet *Celebrandis* de qua iam locuti sumus)

in romana republica permittit, ut sive fratris, sive sororis, seu duorum fratrum germanorum, vel duarum sororum filius et filia miscantur. Sed experimento didicimus ex tali coniugio sobolem non posse succrescere. Et sacra lex (Lev. XVIII) prohibet cognationis turpitudinem revelare. *Unde necesse est ut iam tertia vel quarta generatio fidelium licenter sibi iungi debeat. Nam secunda, quam diximus, a se omnimodo debet abstinere.* » Audis Romanum Pontificem non admodum sollicitum esse quid terrena lex concesserit, imo illam reiicere. Huiusmodi porro decretum Gregorius auctoritate sua condidit, nec rogato aut expectato consensu secularium principum in Anglia: ergo. Fuisse vero hanc dispensationem a lege iam in Ecclesia vigente significat ipse Gregorius episc. ad Felicem Messanensem Episc. (LXIV. ep. XVII. n. 2) « quod autem scripsi Augustino Anglorum gentis episcopo de consanguinitatis coniunctione, ipsi et Anglorum genti, quae nuper ad fidem venerat, ne a bono quod ceperat metuendo austeriora recederet, specialiter et non generaliter ceteris me scripsisse cognoscas. Unde et mihi omnis romana civitas exstitit testis, nec ea intentione haec illis scriptis mandavi, ut postquam firma radice in fide fuerint solidati, si infra propriam fuerint consanguinitatem inventi, non separentur, aut infra affinitatis lineam, idest usque ad septimam generationem coniungantur. » Iam vero qui in lege dispensare potest nullius consensu rogato, ipse legem condere proprie potest; quia ille est actus proprius legislationis: ergo.

Dubitant de genuinitate epistolae citatae ad Augustinum quidam eruditi, inter quos Sebastianus Berardi (Gratiani Canones genuini P. 72. c. 59. sect 7), cuius tamen argumenta potius intrinseca minimi sunt valoris falsoque is supponit Augustinum nullos christianos in Anglia reperisse. Qui de hac epistola dubitat, et de citata epist. ad Felicem Messanensem dubitat. Atqui 1° genuinitatem huius alterius epistolae probat testimonium Ioannis Diaconi, qui eius partem recitat L. II. c. 37. Hincmarus quoque de ea saepe mentionem facit speciatim in opusculo De Divortio Lotharii, Interrog. 12. sub finem. Reperitur quoque haec epistola Gregorii in pluribus Mss. Haec et aliae habet editor operum Gregorii edit. venetae in notis ad ipsam epistolam. Iam vero 2° ex his sequitur quod et prior ad Augustinum sit opus Gregorii. Huius meminit diserte idem Hincmarus episc. 36. n. 15. (ed Migne) et idem Ioannes diaconus eodem loco cit. et Zacharias R. P. episc. ad Theodorum episc. Ticinensem (Cf. Mansi Concc. Tom. XII. inter epistolas Zachariae episc. 18^a). Eandem recitat Beda testis in hac re maxime idoneus, Lib. I. Hist. Angl. c. 27. et exstat in pluribus codicibus mss. In Excerptis vero Egberti

Eboracensis episc. ab ann. 735 ad 771 exc. 137. refertur responsio Gregorii ad Felicem Episcopum quae in eius epistola ad ipsum exstat. (Cf. ibid. notas editoris et Natalem Alex. H. E. sec. VI c. IV. a 16.) At aiunt. Bonifacius Apostolus Germanorum, qui Anglus erat, eam sec. VIII ignorasse videtur; sic enim episc. 15 scribit ad Nothelmum episc. Cantuariensem: « Obsecro ut illius epistolae, qua continentur, ut dicunt, interrogationes Augustini Pontificis ac Praedicatoris primi Anglorum et responsiones s. Gregorii Papae, exemplar mihi dirigere curetis, quod in tertia generatione propinquitatis fidelibus licet matrimonia copulari, et id scrupulosa diligentia investigare studeatis, si illa conscriptio supradicta Patris nostri Gregorii esse comprobatur an non; quia in scrinio Romanae Ecclesiae, ut affirmant scriuarii, cum ceteris exemplaribus supradicti Pontificis quaesita non inveniebatur. » Verum ut dubitanter loqueretur Bonifacius, quamvis eam procerto prius ut Gregorii habuisset, haec ipsa potuit esse ratio, quia nempe non reperiebatur Romae. Etsi vero quis miretur eam Romae repertam non fuisse, mirum fuisset magis quod Beda seculo post commentum illud Gregorio supposuisset et Zacharias R. P. mentionem fecisset epistolae Gregorii ad Felicem, quae illam priorem necessario supponit. Ad hanc Gregorii Magni dispensationem provocavit Pius VI litteris datis ann. 1782 ad Archiep. Trevirensem. Cf. quae de hac re dicemus in Append.

Quod vero quidem dicunt concessionem Gregorii Magni spectare ad coniugia inita ab Anglis in infidelitate ante baptismum, id refellitur ipsis Pontificis verbis, quae normam statuunt pro coniugiis futuris ac refellitur declaratione eiusdem concessionis facta a Zacharia episc. cit. ad episc. Ticinensem. Tum de nuptiis in infidelitate contractis loquitur Gregorius M. statim in responsione sequente illam concessionem.

XV. i) Sub initium seculi X grave exarsit dissidium in Ecclesia graeca, eo quod Imperator Leo Sapiens quartas iniverit nuptias. Patriarcha enim Constantinop. cum aliis metropolitanis noluit eas nuptias probare, eo quod essent contra Ecclesiae disciplinam. Scripsit Leo ad omnes Patriarchas ut rem vellent definire. Tum eiecto in exilium Nicolao Mystico Patriarcha Constantinop. eoque exauctorato, suffecit Euthymium, qui nuptias probavit. Adhuc autem dissensione vigente, Nicolaus tandem restitutus ab ipso Leone litteras dedit ad Romanum Pontificem suadens et deprecans ne tantum facinus probare vellet. Denique sub Constantino Prophyrogeneta filio Leonis inita est pax inter graecos Episcopos, eo pacto, ut absolveretur quidem Leo, quemadmodum filius eius rogabat, in posterum vero eae nuptiae prohiberentur. Iam vero ex isto facto liquet ea aetate im-

peratores et Episcopos censuisse non ad civilem auctoritatem, sed ad ecclesiasticam spectare iudicium in causa matrimonii, et reapse Ecclesia sola hac in re sententiam tulit causamque finivit.

l) Eodem seculo, anno scilicet 912. Henricus cognomento Auceps coactus est a Sigismundo episc. Halberstadiensi dimittere eam, quam sibi in coniugium copulaverat, quae vidua monasterium ingressa fuerat velumque susceperat. Rursus an. 949. Fulbertus cameracensis Episcopus, frustra parentibus et amicis rogantibus atque minantibus, dissolvendum indixit coniugium quoddam incestum, quod cum filia Isaaci comitis cameracensis contrahendum erat.

XVI. m) Sub finem seculi XI et initium subsequentis cum Philippus I Galliarum Rex, vivente uxore sua, aliam h. e. Bertradam sibi coniunxisset, auctoritate Urbani II coactus fuit dimittere eam. Mortua vero priore coniuge, Ivo Carnotensis Episcopus Romanum Pontificem Paschalem II rogavit vel suasit ut dispensare vellet Philippum ad ducendum Bertradam (cf. Ivonis epist. 144): dispensatio vero negata; quocirca dicitur Bertrada « petulans pellex adultera regi usque ad mortem adhaesisse » Porro non agebatur in huiusmodi causis de impedimentis ex iure divino: cur igitur seculares domini et reges non sibi vindicarunt vel iudicibus secularibus cognitionem harum causarum? cur nulla exorta est dubitatio de Ecclesiae auctoritate?

n) Cum Robertus Rex Francorum Bertam consanguineam suam duxisset uxorem, assentientibus Episcopis Regni, Gregorius V. coacto concilio Romae anno 998 coegit Regem dimittere quam duxerat ac utrumque poenitentiae subiecit. Non censebant ergo ea aetate Reges auctoritati civili subesse matrimonium sibi ius competere impedimenta statuendi et dispensandi in iis: sed et laici et clerus universus hanc potestatem ad solam Ecclesiam referebant.

XVII. o) initio seculi XIII Otho IV uxorem voluit ducere filiam defuncti Philippi, qui cum eo de imperio decertaverat. Erat illa coniuncta Othoni in quinto gradu consanguinitatis, quod tum impedimentum dirimens habebatur. Flagitata idcirco fuit dispensatio ab Innocentio III, qui non nisi multum exoratus eam concessit. Iam vero heic agebatur de impedimento non iuris divini sed humani: Reges et Imperatores Germaniae erant suae auctoritatis acerrimi vindices, seculique proceres eam propugnabant contra ipsa quoque Ecclesiae iura. Qui factum est ut nemini in mentem venerit potestatem statuendi impedimenta ideoque et ab iis dispensandi residere originario et immutabili iure penes Principes civilis societatis? cur Innocentius, qui haud libenter id concessit, non se exemit ab hac cura respondens Othoni posse ipsum vel civilem magistratum hac in

re dispensare? Certa igitur erat ea aetate omnibus etiam Principibus, qui sua iura non ignorabant, potestatem proprio iure competere Ecclesiae.

XVIII. p) In Concilio habito Tiburiae iam citato canon 39 sic habet: « si unus ex duobus (Francus et Baioarica) unam carnem in duas dividere et copulam nuptialem machinetur disiungere dicendo non secundum suae gentis legem iura matrimonii contraxisse et idcirco separari posse, canonica institutione definimus, et nostro omniumque orthodoxorum iudicio statuimus *ut quod legis imperfectum sit perficiatur et ius matrimonii nequam resolvatur.* » Persuasum ergo erat his Patribus valorem matrimonii non a legibus civilibus sed a canonibus Ecclesiae pendere, atque haec erat omnium orthodoxorum sententia leges civiles emendandas esse iuxta canones ecclesiasticos suaque auctoritate contra leges civiles usi sunt Patres Triburienses: ergo.

XIX. q) In Concilio Tridentino postulatum est ab Oratoribus Regni Galliarum ut irritarentur certis sub conditionibus matrimonia a filiis sine consensu parentum contracta. Maxime cordi erat illis id assequi; iam in Regno Galliarum huiusmodi nuptiae prohibitae fuerant auctoritate regia, et post Concilium quoque quantum civilis auctoritas eniti potuit, illas reiecit. Quaerimus cur Reges seculares non irritarunt eas nuptias? Cur Patres Tridentini noluerunt morem gerere Principibus seculi, imo anathemate damnarunt eos, qui affirmarent talia matrimonia esse irrita? Manifestum est sententiam certam et communem ea aetate fuisse quod auctoritas ferendi leges circa valorem contractus matrimonialis solum sit penes Ecclesiam, ipsamque Ecclesiam hac auctoritate esse usam cum ea matrimonia rata et valida esse decrevit.

XX. Arbitramur monumenta hactenus allata satis esse ad demonstrationem facti, quod Ecclesia scilicet quavis aetate arbitrio suo decernebat circa ea, quae spectant ad matrimonium christianorum ipsiusque contractus valorem. Iam ab initio Ecclesiae nascentis sese manifestat providentia eiusdem circa fidelium matrimonia. Inde est enim quod inquit Ignatius martyr ad Polycarpum c. 5. « Decet ut sponsi et sponsae *de sententia Episcopi* coniugium faciant, quo nuptiae sint secundum Dominum et non secundum cupiditatem. » Et Tertullianus (De Monogamia c. 11°.) testis est quod sua aetate qui matrimonium inire vellet, ipsum ab episcopo, a presbytero postulabat, illique uxores et viros dabant.